

הסיבה

הנה דעת ראב"ן וראבי"ה [ועוד ראשונים, עי' בספר אמרכל¹], דבזה"ז אין נוהג הסיבה כיון שאין נוהגין כן כיום ואינו דרך חירות. וע"י בהגמ"י שהוא יחידאה, וצ"ב דעת החולקים.

והנראה בזה דהנה ר"פ ערבי פסחים ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. ופרש"י: "עד שיסב כדרך בני חורין במטה ועל השלחן זכר לחירות", ומבואר בדברי רש"י דגם עני מחוייב לחזור שיהא לו מיטה ושלחן שתהא הסיבה כדינה זכר לחירות.

אמנם בתוס' כתבו "דס"ד דהסיבת עני לא חשיבא הסיבה דאין לו על מה ליסב ואי"ז דרך חירות", ובתוס' ר"פ שבמרדכי ובתוס' הרא"ש הוסיפו דאין לו כרים וכסתות להסב ומסב על הספסל, וס"ד דלא חשיב הסיבה קמ"ל. ומבואר דאצל עני גם על הספסל חשיב הסיבה ודלא כרש"י.

[וע"ע בתוס' הרא"ש והובא בחידושים להריטב"א, שהוסיף דס"ד משום דאינו רגיל בהסיבה, וע"ע באבודרהם, ואם הכונה דאין הסבתו דרך חירות הרי תלוי בפלוגתת הראשונים הנ"ל].

ואולי יש לפרש פלוגתתם, דלדעת רש"י תקנו חז"ל הסיבה דרך חירות היינו שתקנו לאכול המצה דרך חירות, וכל שאינו דרך חירות לא קיים מצוות הסיבה כלל.

אמנם לדעת התוס' תקנו מצוות הסיבה, ואמנם הטעם הוא משום דכך הוא דרך חירות, אך אי"ז גדר הדין, וגם עני שבישראל שאין לו כרים וכסתות ואי"ז דרך חירות, מ"מ מחוייב במצוות הסיבה שהוא זכר לחירות, ומתקיים הך זכר גם בהסבתו על הספסל.

ומעתה יש לומר דבזה"ז כ"כ תלוי פלוגתת ראבי"ה והחולקים, דאי בעינן עתה אכילה ושתיה דרך חירות הרי היום אינו דרך חירות, אבל אי בעינן מצוות הסיבה, א"כ י"ל דאף דאינו דרך חירות כיום מ"מ מתקיים בו מצוות הסיבה זכר לחירות.

ב. והנה בדברי הראבי"ה מבואר שאין אנו מקיימים מצוות הסיבה משום שאיננו יכולין לקיימו, אמנם בראב"ן משמע דנוהג גם בזה"ז וצ"ע הא כתב דאין לנטות ימין ושמאל.

והנה זה לשון הראב"ן "ואינו יוצא ידי מצה אלא באוכלה בהסבה על השלחן וכו', והם היו נוהגים לישב על המיטות ולהסב בהסבת שמאל, אבל אנו שאין אנו רגילין בכך יוצאין אנו דרך הסיבתנו ואין לנטות ימין ושמאל, עכ"ל. [ובמרדכי הנדפס בסדר הפסח הביא דברי הראב"ן בשינוי לשון, ובמרדכי השלם נדפס אל נכון כהנ"ל].

הרי משמעות דבריו שגם אנו מקיימים מצוות הסיבה ומחויבים בכך, אלא דאין הסבתנו על מיטה ושמאל, אלא כדרך הסיבתנו, וצ"ע דמבואר בגמ' דהסבת ימין ואפרדקדן אינה הסיבה רק לשמאלו, ואיך יתקיים דין הסיבה בהסיבתנו.

והנראה בזה, דהנה בחי' הגר"ח סטנצל, כתב לבאר דברי רבינו הגר"א בביאורו דסידור השלחן בכלים נאים הוא מדרך חירות, ע"פ מה שדייק ברש"י ורשב"ם ריש ערבי פסחים שהסיבה היא במיטה ועל השלחן, ואשר ע"כ השלחן צ"ל בדרך חירות וכלים נאים עי"ש.

והדברים מבוארים גם בדברי הראב"ן שם ד"אינו יוצא ידי מצה אלא באוכלה בהסבה על השלחן" ומבואר דעיקר דין הסבה הוא שיסב מסביב השלחן דרך חירות, אלא שבזמננו שהיו רגילים להסב על צד שמאל היה דין הסיבה כדרך המלכים על צד שמאל, וכהיום מתקיים בהסיבה כדרך הסבתנו.

ויסוד הדברים מבואר גם בכלבו ובמכתם שכתבו דהסיבה היא דרך קביעות, ועי' בירושלמי דמשמע דעיקר דין הסבה הוא שיושבין ולא עומדים ומבואר ג"כ דהוא ענין קביעות. והיינו דדרך חירות היא לאכול באופן של קביעות, וקביעות היא על השלחן, ובזמננו גם בהסיבה על צד שמאל.

וצע"ק דלפי"ז תלמיד במקום רבו דאינו מיסב על שמאל, עדיין צריך הסבה בקביעות על השלחן דזה לכאו' אינו חיסרון בכבוד רבו כלל, וצ"ע שלא הוזכר.

¹ וכ"כ במאורי אור וירמש חלק 'עוד למועד' דף כ"ט ע"ב בשם תוס' ריב"א על קלף, ובמנהגי מהר"ש,

והנראה בזה דהנה מה דאכל בלא הסיבה לא יצא בזמן הגמרא, פשוט לכאורה שהוא גם כשאכל על השלחן, אף דהיום מתקיים בזה דין הסיבה להראב"ן, מ"מ בזמנם שהיו רגלים להסב באכילת קבע הרי כשאוכל בלא הסיבה הרי מראה בעצמו שאינה אכילה של קבע.

וזה מבואר להדיא במשנה בברכות דף מ"ב ע"א "היו יושבין [לאכול] כ"א מברך לעצמו, הסבו אחד מברך לכולן". ופרש"י שם ד"אין קבע סעודה בלא הסיבה", וכבר כתבו שם התוס' והרא"ש ד"ישיבה שלנו הוי קביעות לנו כהסיבה דידהו", וכ"כ בשו"ע שם. והיינו דבזמנם שהיו רגילים בהסיבה הרי שכשיושב בלא הסיבה, אי"ז קביעות, אבל בזמנינו גם בהא שיושבים על השלחן הוי קביעות ודרך חירות.

[ועי"ש בתוס' מ"ג ע"א [הובא בב"י סי' רצ"ו] דבעמידה אי"ז קביעות כלל, והוא כהירושלמי הנ"ל]. ואשר ע"כ תלמיד אצל רבו שאינו מיסב וע"כ אינו קובע עצמו כלל, א"כ אין שום טעם שישב על השלחן, ויכול לעמוד ג"כ דס"ס אינו קובע עצמו, אבל בזה"ז דבהכא קובע עצמו, ודאי מחוייב לישב על השלחן כדרך הסיבתנו, לדברי הראב"ן.

[וצריך להזהר בזה שפעמים כשמסב על שמאלו אין השלחן כנגדו בהסבתו, וצ"ע].

ומבואר דבהא פליגי הראב"ן והראב"ה, דלדעת הראב"ן נוהג בזה"ז דין הסיבה אלא שמתקיים בהסיבה על השלחן, אבל לשיטת הראב"ה לא נוהג בזה"ז דין הסיבה כלל, דהסיבה נתקנה כצורתה וכל שא"א לקיימה אין דין הסיבה כלל. [ועי' בהגמ"י דכתב דהראב"ה הוא יחידאה, וי"ל דיחידאה הוא בהא דאינו נוהג הסיבה כלל].